
**ANDREU BOSCH I RODOREDA
& LUCA SCALA**

**VARIACIÓ FONÈTICA I
CLITICITZACIÓ PRONOMINAL
EN ALGUERÈS:
UNA PRIMERA APROXIMACIÓ
INTRADIALECTAL**

1. INTRODUCCIÓ

L'objecte d'aquest article és la descripció des d'una òptica intradialectal d'aspectes que caracteritzen l'alguerès dins el diàsystema català. Concretament, ens centrarem en l'anàlisi dels fenòmens de cliticització pronominal i en les connexions fonetico-fonològiques que se'n deriven. Tanca l'article un apèndix amb la transcripció fonètica de tres etnotextos provinents de fonts orals, que serveix d'exemplificació contextualitzada d'aspectes relatius a la cliticització i alhora de presentació dels principals fenòmens fonètics, morfològics, sintàctics i lèxics que caracteritzen l'alguerès actual.¹

El punt de partença de la connexió entre dialectologia i cliticització neix, d'una banda, de la constatació de l'escassetat d'estudis recents sobre els clítics pronominals de l'alguerès, que podem reduir a Pais (1970: 107-111), Manunta (1988: I, 91-95) i Bosch (1998: 149-150); i, d'una altra banda, de l'interès despertat arran de la lectura de l'article de Lloret & Viaplana (1996), en què s'afirma que «els pronoms clítics, per la seva varietat dins cada dialecte i per les diferències que manifesten d'un dialecte a un altre, constitueixen una de les àrees més complexes del català» (1996: 307), sense que això hagi d'impedir, en opinió dels autors, «la possibilitat de descriure la llengua –en tant que conjunt de dialectes– com un sistema de sistemes» (1996: 273). Tanmateix,

(1) Per a la caracterització de l'alguerès modern, veg. Bosch (1997), Corbera (1997) i Bosch (1998).

a diferència de la perspectiva interdialectal oriental que adopten Lloret & Viaplana, el nostre enfocament serà prevalentment intradialectal, si bé oportunament farem referència a aquest estudi que contempla les varietats orientals barcelonina, tarragonina, mallorquina i empordanesa, especialment en aquells casos en què l'alguerès s'acosta a alguna d'aquestes varietats o es desmarca del sistema general.

2. PROCESSOS D'ENCLITICITZACIÓ

2.1. Formes encliticitzades a formes verbals personals (imperatiu)

2.1.1. Restriccions sil·làbiques

Hi ha tot un seguit de regles fonològiques i restriccions sil·làbiques que intervenen en els processos de cliticització de l'alguerès, concretament entre les seqüències consonàntiques finals de l'imperatiu i les formes pronominals encliticitzades:²

- (1) {-/n/, -/m/} # /l/- > [n]: *pren-les* [ˈprenas], *portem-lo* [puɫˈtenu]
- (2) {-/n/, -/m/} # /n/- > [n]: *pren-ne* [ˈprena], *omplim-ne* [umˈprina]
- (3) -/n/ # /m/- > [m]: *pren-me* [ˈprema], *pren-mos* [ˈpremus]³
- (4) -/s/ # /l/- > [l]: *fes-la* [ˈfela], *fes-lis-hi* [ˈfelizi]⁴
- (5) -/s/ # /n/- > [n]: *fes-ne* [ˈfena]⁵
- (6) -/s/ # /m/- > [m]: *fes-me* [ˈfema], *fes-mos* [ˈfemus]

És evident que l'alguerès no tolera en el procés d'encliticització rims travats del tipus (7), resultat d'estructures subjacents diferents: (7a) respon al supòsit segons el qual l'alguerès no admet la seqüència sil·làbica -[n]#[l]-, que es resol amb una regla d'eliminació de la *l*- (8); (7b) exigeix l'aplicació prèvia d'una regla d'assimilació (9), després de la qual, davant de la mateixa restricció sil·làbica de (7a), operaria la regla (8).

- (7) (a) *pren-les* *[ˈprenlas] > [ˈprenas]
 (b) *portem-lo* *[puɫˈtenlu] > [puɫˈtenu]
- (8) /l/ > Ø / [n] # __
- (9) /m/ > [n] / __ /l/

(2) Per a una aproximació al patró sil·làbic de l'alguerès, veg. Serra (1998).

(3) Les restriccions descrites a (1), (2) i (3) també afecten les formes pronominals encliticitzades al gerundi, a causa de la simplificació de grup consonàntic -/n(t)/#C- (veg. § 2.2.1.).

(4) La caiguda de -/s/ coda final també opera entre clític i clític: cf., amb *vos*, *preni(u)-vo(s)-la* [vu ra], *vo(s)(e)l* [vu l] *dic*, *vo(s)la* [vu ra] *deixau*, *vo(s)l* [vu l] *haviu pogut emaginar*, *vo(s)(e)ls* [vu ldz] *ompliu*; i amb *mos*, *mo(s)(e)l* [mu l] *passem*, *beie(m)-mo(s)(e)l* [mu l] (indiquem entre parèntesis les seqüències que no es realitzen fonèticament). Per a la solució gràfica *lis hi* 'els (datiu pl.)', veg. n. 17.

(5) Com en el cas anterior, cf., amb *mos*, *ana(n)t-mo(s)(e)m* [mu n] *sem*, *no mo(s)(e)m* [mu n] *fui arrés!*, *mo(s)(e)m* [mu n] *tenim de (a)mar*; i amb *vos*, *ana(u)-vo(s)(e)m* [vu n], *rie(u)-vo(s)(e)m* [vu n], *he pensat de vo(s)(e)m* [vu m] *portar un poc*, *vo(s)(e)m* [vu n] *teniu de (a)mar*.

(6) Veg. aquest cas i altres de semblants a l'Apèndix, text 2.

(7) Com /k/ > [ɲ] / [ɲ] __ (veg. n. 11). Cf. la referència a l'estadi [nn] a Kuen (1932: 161), citant Guarnerio (1886: 298), amb els exemples *plorant(t) la família* [pru,ran na fa'miɾja] i *fen(t) lo menjar* [fen nu man'dʒa] enfront de *fen(t) lo buquet* [fe(n)nu bu'ket] i *dien(t) lo ver* [di,enu 'ver] -sic, per ['ver]- (en ambdós casos, el primer exemple és de Guarnerio i el segon, de Kuen), que abonen la fase de simplificació [-nn]- > [-n]- ja a la fi del XIX.

(8) Cf. *parlar* > *[pa'l'la] > [pa'la] i (a) *metla* > ['mella] > ['mela] (Bosch 1999b: 73-74); *taverna* > [ta'velna] > [ta'vena] i *tornar* [tu'l'na] > [tu'na], a través d'un estadi [nn], si bé DCA transcriu sistemàticament [ln] (veg. nn. 11 i 40).

(9) Cf. *condemna* [kun'dena] i les formes verbals de *condemnar*, *damnar* [da'na] i derivats, com *damnació* [dana'sjo] i *damnós* [da'nos]; *columna* [ku'rona], que per la realització fonètica sembla més un arcaisme (cat. *colonna*) que no pas un italianisme (it. *colonna*). En canvi, els cultismes com *amnistia* [amnis'tia], de procedència italiana, mantenen la seqüència [mn].

(10) Cf. *fennig* [a'mitʃ] i *d'ennig* [de'mitʃ]. Aquesta regla sembla operar fins i tot en seqüències discontinües, com demostra l'alternança [dona#ma] vs. ['do#ma] *dóna-me* i ['dona#mus] vs. ['do#mus] *dóna-mos*.

(11) Fora dels processos de cliticització pronominal, *cfr.*, amb nasal palatal, *enlloc* [a'ɲok] < *[aɲ'ɲok] < *[aɲ'ɲok] i *un lleó* [uɲa'o] < [uɲɲa'o] < *[uɲ ɲa'o], als quals podríem aplicar la mateixa regla (20). Per al grau de palatalització de /n/, com ara a (23), remetem a Bonet & Lloret (1998: 130, n.7).

Tanmateix, la realització que resulta dels contextos anàlegs com els de (10), entre verb i clíctic no pronominal, i, sobretot, de (11), entre dues seqüències sil·làbiques tòniques, ofereix una altra explicació per als casos de (7). Per a (7a) caldria suposar una regla d'assimilació de nasalitat del tipus (12), després de la qual, tractant-se de processos de cliticització, operaria una regla de simplificació com la de (13), gens estranya en fonotàctica algueresa.

(10) *tenívem la campanya* [ta,ɲiva na kam'paɲa]⁶

(11) *fem lego* [fen 'neɲu]

(12) /l/ > [n] / [n] __⁷

(13) [n] > Ø / __ [n]⁸

Així les coses, per a donar compte de (7b) i (10), després de l'aplicació de la regla (9), operarien successivament (12) i (13). En canvi, a (11) s'haurien aplicat únicament les regles (9) i (12).

Aquesta segona hipòtesi contemplaria també els casos de (14). Mentre per a (14a) només caldria l'aplicació de la regla de simplificació de (13), per a (14b) cal partir d'una prèvia assimilació de lloc d'articulació (15), que ens permetria una major generalització (16) si considerem també els casos de (9).

(14) (a) *pren-ne* *['preɲna]
(b) *omplim-ne* *[um'prinna]

(15) /m/ > [n] / __ /n/⁹

(16) /m/ > [n] / __ {/n/, /l/}

Per als casos contemplats a (3), prèvia aplicació d'una regla d'assimilació com la de (18), en resultaria unencontre restrictiu del tipus (17), que s'hauria de resoldre amb una regla de simplificació (19), la qual, al seu torn, ens permetria una major generalització (20) si considerem també els casos de (13).

(17) *pren-me* *['preɲma], *pren-mos* *['preɲmus]

(18) /n/ > [m] / __ [m]¹⁰

(19) [m] > Ø / __ [m]

(20) {[+nasal, α lloc d'articulació]} > Ø / __ # {[+nasal, α lloc d'articulació]}¹¹

Finalment, els casos de (4), (5) i (6) els podríem reduir a una regla fonològica del tipus (21), que evitaria casos de sil·labificació conflictiva –per la presència de coda final entre verb i clíctic– com els de (22):

(21) /s/ > Ø / __ # {/l/, /n/, /m/}

(22) (a) *fes-la* *[^lfezla], *fes-lis-hi* *[^lfezlizi]¹²
 (b) *fes-ne* *[^lfezna]¹³
 (c) *fes-me* *[^lfezma], *fes-mos* *[^lfezmus]¹⁴

2.1.2. La 2a persona de l'imperatiu (a excepció dels verbs acabats en *-ir* sense extensió incoativa, la segona i la tercera persones dels quals són idèntiques, amb *-i*)¹⁵ davant dels pronoms *-li* (i *-hi*, amb la mateixa realització)¹⁶ i *-lis-hi*¹⁷ pot adoptar la forma alternativa amb *-i* pròpia de la 3a persona –casos de (23) a (26). Tanmateix, aquesta és l'única solució dels verbs acabats en *-re* (24) i de les formes verbals en el procés de cliticització de les quals intervé, a més del datiu plural, el pronom *ne* –combinacions *ne lis hi* [ni rizi] o [ni zi] 'els en' (25). En canvi, els verbs acabats en *-er* àton –en alguerès només verbs en *-àixer* i *-èixer* (*nàixer*, *merèixer*, *conèixer*, etc.)– i els d'extensió incoativa en *-ir* admeten també una solució amb epèntesi de [a] entre verb i clíctic (26).¹⁸

(23) *posa* [pɔza] vs. *posa-li* i *posa-hi* [pɔzari] o *posi-li* i *posi-hi* [pɔziri]
menja [meɲdʒa] vs. *menja-li* [meɲdʒari] o *mengi-li* [meɲdʒiri], *menja-lis-hi* [meɲdʒarizi] o *mengi-lis-hi* [meɲdʒirizi] o [meɲdʒizi]

(24) *mou* [mɔw] vs. *mogui-li* [mɔɣiri]
pren [pren] vs. *prengui-lis-hi* [preɲgirizi] o [preɲgizi]

(25) *dóna* [dona] vs. *dongui-ne-lis-hi* [doɲginirizi] o [doɲginizi]
treu [trew] vs. *tregui-ne-lis-hi* [treɲinirizi] o [treɲinizi]

(26) *coneix* [ku'neʃ] vs. *coneixe-li* [ku'neʃari] o *coneixi-li* [ku'neʃiri]
serveix [sal'veʃ] vs. *serveixe-li* [sal'veʃari] o *serveixi-li* [sal'veʃiri]

Mentre els casos de (23) semblen derivar de processos analògics, els casos (24), (25) i (26) obeeixen a restriccions sil·làbiques, per tal com l'alguerès, com hem vist (§ 2.1.1.), no tolera en els processos de cliticització rims travats, els quals són resolts amb la inserció d'una [a] epentètica –casos de (26)– o bé adoptant formes amb extensió velar –casos de (24) i (25).¹⁹

Notem que en els processos d'encliticització de *-lis-hi*, amb realització [ri zi] darrere de la vocal de l'imperatiu, aquest pot quedar reduït a [zi] si la vocal final del verb

(12) Veg. n. 4. Els cultismes com *translació* [trazla'sjo], de procedència italiana, mantenen la coda. Cf. Kuen (1932: 165).

(13) Veg. n. 5.

(14) La regla no opera en interior de mot, com demostra la realització [azm] de tots els mots començats per *esm-* de DCA (460-463), als quals podem afegir *asmadrà* [azma'ra] < *almadra* 'varietat de raïm' (Bosch 1999b: 165).

(15) Cf. [rɔmi] 'dorm' i 'dormi', [di'ridʒi] 'dirigeix' i 'dirigeixi', [si'ɣi] 'segueix' i 'segueixi', etc.

(16) Per analogia a la realització de /li/, potser perquè en els processos d'encliticització l'alg. no tolera còdes amb [j] en contextos *posa-hi* i *posa(r)-hi* (veg. §§ 2.2.4. i 3.2.). Cf., en canvi, la combinació procliticitzada *se hi* [sa j] (§ 4.2.1.). Contràriament, la majoria de còdes amb [w] són tolerades, com demostren els casos de (81), a excepció de *compra(u)-vos* {kum'pra#vus}, (111) i (122).

(17) Adoptem la solució gràfica *lis hi* –amb realització [izi] i [lizi] i variants contextuals– per al clíctic pronominal de datiu plural corresponent a la forma normativa 'els', que també representa un bon nombre de combinacions binàries (veg. § 3.1., esp. n. 53).

(18) Cf. § 2.1.6. Grafem amb una *e* l'epèntesi de [a], per un criteri d'uniformitat interdialectal.

(19) En alg. *conèixer* no és un verb d'extensió velar: *conèix* 'conec', *conèixi* 'conegui', *conèixur* 'conegut', etc. (Bosch 1998: 144).

és *-[i]* –casos de (23) i (24)–; anàlogament, hem vist als casos de (25) que la combinació *-ne-lis-hi* [ni rizi] pot realitzar-se també [ni zi], en un context en què [rizi] és també precedit d'una *-[i]*, en aquest cas d'un primer clíctic que ha modificat prèviament el timbre vocàlic per metafonia [na rizi] > [ni rizi].²⁰ Amb tot, sembla que el factor determinant de la reducció [ni rizi] > [ni zi] i [rizi] > [zi] sigui la posició que ocupa l'accent, massa desplaçat a l'esquerra de la seqüència de verb + clíctic:²¹ en el primer cas, l'accent arriba a trobar-se en la cinquena síl·laba començant pel final, com il·lustra l'exemple *d[ó]n-gui#[ni ri zi]*; mentre que en el segon cas, ho fa en la quarta síl·laba, com l'exemple *d[ó]n-gui#[ri zi]* (vegeu-ne més exemples a § 2.1.3.). Per tant, podem concloure que l'alguerès en aquests casos desplaça l'accent cap a la dreta a costa d'eliminar la síl·laba interior de la seqüència de clíctics: en tots dos casos desapareix la mateixa seqüència [ri], la més afeblida des d'un punt de vista fonètic, pel context intervocàlic de la *-[r]*.

2.1.3. La 2a persona de l'imperatiu dels verbs *assetiar* 'endreçar' (27), *cambiar* (28),²² *diure* 'dir' (29), *donar* (30), *estar* (31), *respondre* (32) i *volguer* (33) –en alguerès tots ells verbs d'extensió velar–, presenta canvis davant dels pronoms *-hi*, *-li* i *-lis-hi* i adopta solucions amb extensió velar: amb inserció d'una [a] epentètica entre verb i clíctic o bé, com en el cas anterior (§ 2.1.2.), amb l'adopció de formes pròpies de la 3a persona del singular en *-i*:

- (27) *assetia* [asa'tia] vs. *assetigue-li* [asa'tiɣari] o *assetigui-li* [asa'tiɣiri],
assetigue-lis-hi [asa'tiɣarizi] o *assetigui-lis-hi* [asa'tiɣirizi] o [asa'tiɣizi]
- (28) *cambia* [kam'bia] vs. *cambigue-li* [kam'biɣari] o *cambigui-li* [kam'biɣiri],
cambigue-lis-hi [kam'biɣarizi] o *cambigui-lis-hi* [kam'biɣirizi] o
[kam'biɣizi]
- (29) *diu* ['diw] vs. *digue-li* ['diɣari] o *digui-li* ['diɣiri], *digue-lis-hi* ['diɣarizi]
o *digui-lis-hi* ['diɣirizi] o ['diɣizi]
- (30) *dóna* ['dona] vs. *dongue-li* ['dɔŋgari] o *dongui-li* ['dɔŋgiri], *dongue-lis-hi*
['dɔŋgarizi] o *dongui-lis-hi* ['dɔŋgirizi] o ['dɔŋgizi]
- (31) *està* [as'ta] vs. *estigue-li* [as'tiɣari] o *estigui-li* [as'tiɣiri], *estigue-lis-hi*
[as'tiɣarizi] o *estigui-lis-hi* [as'tiɣirizi] o [as'tiɣizi]
- (32) *respon* [ras'pɔn] vs. *respongue-li* [ras'pɔŋgari] o *respongui-li*
[ras'pɔŋgiri],
respongue-lis-hi [ras'pɔŋgarizi] (més rar) o *respongui-lis-hi* [ras'pɔŋgirizi]
o [ras'pɔŋgizi]

(20) Sembla que el mateix fenomen també afecta o està afectant la combinació *-l'hi*, generalment pronunciada més [li] que no pas [li ri] darrere d'infinitius en *-ir*: *Deixa'l, que (l)'hi pot servir-l'hi* [sal'vi#li], *aqueix martell, a Inyàs vs. Tenim de obrir-l'hi* [w'bri#li] / [w'bri#liri] (més rar) *mosaltros, aqueix bòtul de pomata, a la iaia*.

(21) Per a aquesta qüestió en català, veg. Bonet & Lloret (1998: 210).

(22) En alg. pronunciat [kambi'a], amb realització bilabial.

- (33) *vulguis* [ʔ] vs. *vulgue-li* ['vułgari] o *vulgui-li* ['vułgiri], *vulgue-lis-hi* ['vułgarizi] o *vulgui-lis-hi* ['vułgirizi] o ['vułgizi]²³

2.1.4. D'acord amb la regla fonològica de (21), les formes d'imperatiu *fes* (de *fer*) i *vés* (d'*anar*) no pronuncien la *-s* davant dels clítics *-lo*, *-la*, *-los*, *-les*, *-li*, *-lis-hi* i *-ne* (34);²⁴ també davant de *-hi* (35), que, com hem vist, no es diferencia fonèticament de *-li*:

- (34) *fes-li* ['feli], *vés-li* ['veli], *fes-lo* ['felu], *vés-lo* ['velu],²⁵ *fes-lis-hi* ['felizi], *vés-lis-hi* ['velizi], *fes-ne* ['fena]

- (35) *fes-hi* ['feli], *vés-hi* ['veli]

2.1.5. D'acord amb els casos de (1) i (2), per aplicació de la regla fonològica de (16), la marca de la persona plural de l'imperatiu de tots els verbs esdevé [n] davant de // dels clítics *lo*, *la*, *los*, *les*; *li*, *lis-hi* (36) i /n/ del clíctic *ne* (37), fenomen que, com és habitual, es fa extensible davant del clíctic *hi* (38):

- (36) *agafem-la* [aɣa'fena], *portem-los* [puł'tenus], *colguem-les* [kuł'genas]; *fem-li* ['feni], *comprem-li* [kum'preni], *donem-lis-hi* [du'nenizi]

- (37) *acollim-ne* [aku'kina]

- (38) *juguem-hi* [dzu'jeni]

2.1.6. La 2a persona de l'imperatiu dels verbs *conéixer*, *reconéixer*, *meréixer* (39) i dels verbs en *-ir* amb extensió *-eix* ['eʃ] (40) insereix una [a] epentètica abans del clíctic amb obertura consonàntica, i d'aquesta manera es produeix una resil·labificació del verb per reparar estructures mal formades del tipus (41):

- (39) *coneix* [ku'neʃ] vs. *coneixe-me* [ku'neʃama]
mereix [ma'reʃ] vs. *mereixe-te'l* [ma'reʃatal]
reconeix [raku'neʃ] vs. *reconeixe-ne* [raku'neʃana]

- (40) *adverteix* [avał'teʃ] vs. *adverteixe'ls* [avał'teʃals]
desmenteix [dazman'teʃ] vs. *desmenteixe'l* [dazman'teʃal]
compateix 'compadir' [kumpa'teʃ] vs. *compateixe-la* [kumpa'teʃara]
serveix [sal'veʃ] vs. *serveixe-mos* [sal'veʃamus]

- (41) *coneix-me* *[ku'neʒma], *mereix-te'l* *[ma'reʃtal], *reconeix-ne* *[raku'neʒna], *adverteix-los* *[avał'teʒlus], *desmenteix-lo* *[dazman'teʒlu], *compateix-la* *[kumpa'teʒla], *serveix-mos* *[sal'veʒmus]²⁶

(23) Partint de l'imperatiu *vulguis* (DCA: 1150), molt rar sense clíctic, operaria la restricció sil·làbica de (4). Cf. el canvi *digues* → *diu*, d'acord amb la forma *digas* documentada el 1790 (Armangué & Manunta 1993: 70). Per a un enfocament diacrònic dels verbs d'extensió velar en alguerès, veg. Bosch (1999a: 61-62) i Bosch (1998: 143-144).

(24) Pel que fa a *ne*, només darrere de *fes*.

(25) Dins el context *Vé(s)-lo a (e)l prend(r)e* [velu al 'prenda].

(26) Seqüències que foren sil·labificables i, per tant, ben formades en altres varietats dialectals orientals (veg. Lloret & Viaplana 1996).

2.1.7. Igualment, la 2a persona de l'imperatiu del verb *perdre* ['peɫda] insereix una [a] epentètica davant d'un o més clítics pronominals (42), per tal d'evitar estructures sil·làbiques mal formades, amb rims sobretravats per l'obertura consonàntica del clíctic, o insil·labificables (43):

(42) *perd* ['peɫt] vs. *perde-ne-les* ['peɫdanaras], *perde'l* ['peɫdal], *perde-me* ['peɫdama], *perde-hi* ['peɫdari]²⁷

(43) *perd-ne-les* *['peɫdnaras], *perd-lo* *['peɫdlu], *perd-me* ['peɫdma], *perd-hi* *['peɫdli]²⁸

2.1.8. Els imperatius la 2a persona dels quals acaba en *-n*, en funció del pronom clíctic que adopten, poden alternar entre dues variants: amb epèntesi de [a] –casos (46) i (47)—²⁹ o amb la intervenció d'una regla fonològica d'assimilació i posterior simplificació (veg. § 2.1.1.) –casos (44) i (45):

(44) *respon-me* [ras'pɔma], *pren-me* ['prema], *pren-me'l* ['premal]³⁰

(45) *estén-lo* [as'tenu], *suspén-los* [sus'penus]³¹

(46) *respon-me* [ras'pɔnama], *pren-me* ['prenama], *pren-me'l* ['prenamal]

(47) *estene'l* [as'tenal], *suspene'ls* [sus'penal's] (més rars)

2.1.9. Des d'una òptica interdialectal, l'alguerès s'acosta a algunes solucions paradigmàtiques de l'empordanès, concretament pel que fa als casos d'enclisi del tipus *-V # Pr* (Lloret & Viaplana 1996: 275). Coincideixen en els casos de (48) pel que fa als clítics /m/, /t/ i /s/, però divergeixen pel que fa a /n/ –casos de (49):

(48) *canta* [ma], *canta* [ta], *canti* [sa]³² (alguerès i empordanès)

(49) *canta* [na] (alguerès) vs. *canta* [n] (empordanès)

Lloret & Viaplana (1996: 275) postulen per als casos de (48) la inserció d'una vocal epentètica perifèrica –[ə] per a l'empordanès, que fóra [a] per a l'alguerès—, amb la exclusió del clíctic /n/. En aquests supòsit, però, l'alguerès es mostra més sistemàtic, per tal com adopta la mateixa solució per als casos de (48) i (49).

(27) Veg. n. 16.

(28) Cf. Pais (1970: 108).

(29) Mai, però, davant del pronom *ne*.

(30) Veg. els casos de (3), d'acord amb les regles fonològiques (18) i (19). Cf. *pren-te* ['prenta] vs. *pren-te* ['prenata], com els casos de (46).

(31) Veg. els casos de (1), d'acord amb les regles fonològiques (12) i (13).

(32) Cf. *Faci el plaier: avisi#[sa] lo carretoner* (Bosch & Sanna 1996: 71).

2.2. Formes encliticitzades a formes verbals no personals (gerundi i infinitiu)

2.2.1. Restriccions sil·làbiques

Pel que fa a les formes encliticitzades a gerundis, com en les altres varietats dialectals orientals (Lloret & Viaplana 1996: 302), també s'aplica la simplificació del grup consonàntic final *-n(t) # C*, tal com demostren els casos de (50) i (51), per l'oposició a les seqüències consonàntiques de (54) i (55), anàlogament als casos de (7a) i (14a). Així, les restriccions sil·làbiques reportades a (1) i (2) podrien ampliar-se d'acord amb (52) i (53), respectivament:

- (50) *-n(t) # // - > [n]*: *dient-la* [di'ena]³³
 (51) *-n(t) # /n/ - > [n]*: *omplint-ne* [um'prina]³⁴
 (52) *{-n/, -n(t)/, -/m/} # // - > [n]*
 (53) *{-n/, -n(t)/, -/m/} # /n/ - > [n]*
 (54) *dient-la* *[di'en(t)la]
 (55) *omplint-ne* *[um'prin(t)na]

2.2.2. Per tant, d'acord amb els casos contemplats a (50), per aplicació de les regles (12) i (13) i la resil·labificació posterior, els clítics *lo, la, los, les* perden la *l* darrere de gerundi, que prèviament ha emmudit la *t* (§ 2.2.1):

- (56) *emprant-lo* [am'pranu], *refent-la* [ra'fena], *cosint-los* [ku'zinus], *advertint-les* [ava'l'tinas]

2.2.3. Anàlogament, els datius *li* i *lis hi* es realitzen respectivament [i] o [i ri] (57) i [i zi]³⁵ (58) darrere de gerundi:

- (57) *deixant-li* [da'ʃani] o [da'ʃaniri]
 (58) *omplint-lis-hi* [um'prinizi]

2.2.4. Els clítics *-hi* (adverbial) i *-li* (datiu singular) darrere dels infinitius en *-ar, -er* tònic i *-ir* es pronuncien sempre [li] –casos de (59) i (60), respectivament–, mentre que *-lis-hi* (datiu plural), [lizi] (61), considerant la caiguda de *-r* coda final:

(33) Vegeu-ne més exemples a continuació (§ 2.2.2.), casos de (56). Per a la cronologia del canvi *-[nn]- > -[n]-*, un cop caiguda la *t*, veg. n. 7.

(34) En resulta, doncs, una homofonia amb el cas reportat a (2).

(35) Cfr. § 3.1.

- (59) *anar-hi* [a'nali], *fer-hi* ['feli], *haver-hi* [a'veli], *obrir-hi* [u'brili], *volguer-hi* [vuʎ'geli]
- (60) *fer-li* ['feli], *haver-li* [a'veli], *obrir-li* [u'brili], *volguer-li* [vuʎ'geli]
- (61) *fer-lis-hi* ['felizi], *haver-lis-hi* [a'velizi], *obrir-lis-hi* [u'brilizi], *volguer-lis-hi* [vuʎ'gelizi]

2.2.5. Restriccions sintàctiques

Hi ha tot un seguit de restriccions sintàctiques a l'entorn de les formes pronominals encliticitzades a les formes verbals no personals (gerundis i infinitius):

2.2.5.1. Tots els pronoms clítics (*me*, *te*, *se*, *mos*, *vos*, *lo* ['lo' i 'ho'], *la*, *los*, *les*, *li*, *lis hi* [datiu pl. 'els'], *hi* i *ne*) poden aparèixer després de gerundi de totes les classes verbals sense cap excepció (òbviament, quan s'escau, amb aplicació de les regles fonològiques reportades a § 2.2.1.):

- (62) *cantant-me*, *obrint-te*, *coneixent-se*, *veient-mos*, *traient-vos*, *anant-hi*, *dient-li*, *posant-lo*, *trobant-la*, *coient-los*, *comprenent-les*, *deixant-lis-hi*, *portant-ne*, etc.

2.2.5.2. Darrere dels infinitius acabats en *-ar*, *-ir* i *-er* tònic (*haver*, *saber*, *poguer*, *volguer* i derivats) només poden aparèixer els pronoms *lo*, *la*, *los*, *les*, *hi*, *li* i *lis hi*:

- (63) *haver-hi*, *haver-li*, *fer-lo*, *poguer-la*, *volguer-los*, *desfer-les*, *volguer-lis-hi*, etc.³⁶

2.2.5.3. No podem trobar clítics darrere dels infinitius paroxítons en *-re* o *-er* (*caure*, *veure*, *riure*, *moure*, *prendre*, *tendre*, *respondre*, *nàixer*, *conèixer*, *merèixer*, etc.). En aquests casos, les formes pronominals només poden anar procliticitzades a les formes verbals:

- (64) *pe(r) ne tre(u)re*, *ana(r) a (e)ls prend(r)e*,³⁷ *a mos ve(u)re*, *a (l)i di(u)re*, *pe(r) se conèixe(r)*³⁸

2.2.5.4. Malgrat aquesta resistència a l'enclisi, sovint trobem formes encliticitzades als infinitius pleonàstiques com a reforç de les formes procliticitzades al verb, amb realització fonètica diferent:

- (65) *tu* [ma l]#*tens de batia(r)#[lu]*; *i anava a* [l]#*porta(r)#[lu]*

(36) Per tant, trobarem *pe(r)* *se n'ana(r)*, *prime(r) de se obri(r)*, etc. No són, doncs, possibles seqüències com **tenim de compra(r)#[mus]* o **teniu de compra(r)#[vus]*; sí, en canvi, [mus] *tenim de comprar* i [vus] *teniu de comprar* (no és gaire usual *tenim de [mus] comprar* i *teniu de [vus] comprar*).

(37) Vegeu-los, a l'Apèndix, textos 1 i 2, respectivament. *Cfr.*, el 1728, «perquè vàtgian a pendre-se lo bou mort» vs. «vatgia a se lo pendre» (ASCA 864/37, ll. A. ff. 3r i 16v, respect.).

(38) Molts verbs en *-er* o *-re* (-acc.) passen a *-ir* (+acc.): *vèncer* > *vincir*, *córrer* > *corrir*, *rebre* > *recivir*, *escriure* (avui, encara ben viu) > *escrivir*, etc. (Bosch 1998: 144; Bosch 1999a: 61), fenomen que afavoreix casos com *escrivi(r)#[li]* i *escrivir(r)#[lu]*, d'acord amb les restriccions sintàctiques reportades. *Cf.* casos de (83), (87) i (89). Per altra banda, recordem que l'alg. no té pretèrit perfet perifràstic, cosa que redueix enormement l'ús d'infinitius.

[i]#feva ataca(r)#[li] lo carro
 sigui per cosa [i]#teniva de da(r)#[li] la llet
 si vol a [jzi]#posa(r)#[lizi], [izi]#posem
 i [n i]#feva munta(r)#[li] la pedra que traieven
 Ah, de no [j]#have(r)#[li] pensat primer!
 sem anant a [s]#compra(r)#[lus]³⁹

2.3. Homofonies en combinacions enclítiques

Tots aquests processos reportats fins ara als §§ 2.1., 2.2. i 2.3. justifiquen els múltiples casos d'homofonia que detallem a continuació i que exemplifiquem mitjançant les combinacions encliticitzades al verb *fer*, tenint en compte la caiguda sistemàtica de *-r* coda final:

- (66) [felu]: fes-lo i fer-lo
- (67) [fela]: fes-la i fer-la
- (68) [felus]: fes-los i fer-los
- (69) [felas]: fes-les i fer-les
- (70) [feli]: fes-hi, fes-li, fer-hi i fer-li
- (71) [felizi]: fes-lis-hi ('fes-los' dat.) i fer-lis-hi ('fer-los' dat.)⁴⁰
- (72) [fema]: fes-me i fent-me
- (73) [femus]: fes-mos, fent-mos i fem-mos
- (74) [fena]: fes-ne, fem-la, fem-ne, fent-ne, fent-la⁴¹
- (75) [fenu]: fem-lo i fent-lo
- (76) [fenas]: fem-les i fent-les
- (77) [fenus]: fem-los i fent-lòs
- (78) [fenizi]: fem-lis-hi ('fem-los' dat.), fent-lis-hi ('fent-los' dat.)
- (79) [feni]: fem-hi, fem-li, fent-hi i fent-li⁴²

2.4. Un esquema simplificat d'ús dels clítics pronominals plurals

formes verbals personals (imperatiu):

	#/muz/	#/vuz/	#/lz/ #/luz/	#/laz/ ⁴³
(80)	compra#[mus]	---	compra#[l's] ⁴⁴	compra#[ras] ⁴⁵
(81)	comprau#[mus]	compra(u)#[vus] ⁴⁶	comprau#[l's] ⁴⁷	comprau#[ras]

(39) Alguns exemples són de Bosch & Sanna (1996). Vegeu-ne més casos a n. 50 i a l'Apèndix, textos 1-3. En aquest darrer cas, notem la forma proclítica V[(l)s]#C, amb simplificació de la coda complexa del clíctic (veg. n. 63).

(40) Tots aquests casos amb el clíctic amb /l/- realitzat [l] i no pas [r] (/l/ > [r] / V__V) abonen un estadi previ /-r/#l/- > -[l]#[l]- > -[l]- que justificaria el manteniment de [l] malgrat la situació intervocàlica resultant, anàlogament als casos de fonotàctica *parlar* > *[pal'la] > [pa'la] (veg. n. 8).

(41) Cf. els casos de (2) i (51).

(42) Per als casos amb [n] (< *[l]#[n]), veg. n. 8.

(43) Representem /z/ la forma subjacent de la marca de plural, a la qual es pot aplicar la regla fonològica d'ensordiment d'obstruents finals i la d'assimilació regressiva de sonoritat. El clíctic de 3a pers. masc. pl. presenta al·lomorfa /l+z/ i /lu+z/ (per raons de simplificació, no tractem la qüestió de la naturalesa d'aquesta /w/).

(44) Les *s* precedides de *l* i *n* es realitzen amb una lleugera africació: cf. *pansa* ['pan'sa], *dolç* ['dol's], *dolça* ['dol'sa], etc. (Bosch 1999b: 160, n. 435). Cf. Kuen (1932: 149, 165-167 i 172).

(45) /l/ > [r] / V__V.

(46) Cf. *asseti*['a#vuz] *asseti(u)-vos*, *ixi*['i#vun] *ixi(u)-vo(s)-(em,git)*['a#vunaras] *gita(u)-vo(s)-ne-les* vs. *port*['aw#mus] *portau-mos*, *compr*['aw#mun] *comprau-mo(s)-(e)n*, *traï*['ew#munal's] *traïeu-mo(s)-ne'ls*. La realització fonètica de les seqüències 'V(w)#vos -ja documentada a començament del XIX (Bosch 1999a: 55)- i 'Vw#mos resulta asimètrica; altrament, augmentarien els casos d'homofonia de (73).

(47) Notem la síl·laba amb coda final sobretrevada [-wl's], que no constitueix cap restricció fonètica en alguerès, com tampoc no ho és *be*[wɛn] 'beu(e)n'. Per a la documentació del fenomen, veg. Bosch (1999a: 54-55 i 59).

formes verbals no personals (gerundi i infinitiu):

sem/séu...

(82) compra(nt)#[mus] compran(t)#[vus] compran(t)#[us] compran(t)#[as]⁴⁸

tenim/teniu de...

(83) --- ---⁴⁹ compra(r)#[lus] compra(r)#[las]⁵⁰

3. PROCESSOS DE PROCLITICITZACIÓ

3.1. Pel que fa a les formes pronominals procliticitzades, convé tenir en compte que els datius *li* i *lis hi* ‘els’ es realitzen respectivament [i] (o [j]) o [iri] (o [irj]) (84) i [izi] (o [izj]) (85):

(84) *li havies dit* [j aviaz ¹ðit] o [i rj aviaz ¹ðit]

(85) *lis hi has comprat* [i zj as kum¹prat]

(48) Amb sil·labificació postlèxica o resil·labificació (Bonnet & Lloret 1998: 68), després de l'aplicació de les regles (12) i (13), d'acord amb els casos d'(1).

(49) Veg. n. 36.

(50) Per al manteniment de [i] intervocàlica, veg. n. 40. Cfr. les solucions pleonàstiques [lus]#*teni* de compr[¹a]#[lus], *sem anant a* [s]#compr[¹a]#[lus], [las]#*teni* de compr[¹a]#[las] (veg. § 2.2.5.4.).

(51) Pensant, per exemple, en un cas com *cadira* [ka'ria] < *[ka'rira] (Bosch 1998: 141-142, n. 9) o en la realització fonètica de combinacions de *ne+los* (veg. § 4.1.2.).

(52) Els versos d'una comèdia del 1847 evidencien una realització [li] proclítica: «*Li à dit un Napulità, / Que siddadu trubarà*», «*I si li munta la furia / Nus porta tots à la Curia*», «*Farà lu que li tocca*», «*Que li diun Cia Bucietta*», «*Jo li menc la caretta*», que contrasta amb la realització [i] de *hi*: «*No y vulgaría una dona*», «*Ella es persuasa, i y creus*», «*Si y a nighessi'l cudi*», «*La Cunfraria y es també*» (Anònim 1847: ff. 1r, 1v, 2r i 3r).

Mentre el datiu singular /li/ no presenta problemes d'anàlisi entre les varietats orientals estudiades per Lloret & Viaplana (1996: 283), en alguerès presenta al·lomorfia: d'una part, *tenim* /i/ > [i]/[j] en proclisi i /li/ > [li]/[ri] en enclisi (veg. §§ 2.2.3. i 2.2.4.), que sovint actua com a reforç pleonàstic del datiu proclític (65); i, d'una altra part, l'alternativa [i ri]/[i rj], sobretot en proclisi però també encliticitzada al verb (57). Aquesta segona solució derivaria de la necessitat d'un reforçament de la forma proclítica [i]/[j], subjacentment /i/+li/, on /i/ > [r] / V__V. Des d'una perspectiva sincrònica, per a [i] no podem postular /li/ > *[ri] > [i] per fonosintaxi,⁵¹ ja que no tots els contextos de procliticització en què intervé són intervocàlics –i, per tant, exigiria una alternança amb *[li]– i perquè aquest supòsit comportaria un bon nombre d'idiosincràsies que afectarien tot el sistema alguerès, com ara *la porta* i *lo porta* > *[a] porta i *[u] porta; diacrònicament, hem de postular /li/, els contextos intervocàlics del qual, potser ja amb realització [ri], degueren afavorir la generalització analògica de [i] ‘hi’ (veg. § 3.2.), com demostra la documentació.⁵²

Anàlogament, hem de postular una al·lomorfia /i+z/ (proclisi) i /li+z/ (enclisi) per al datiu plural. Tenint en compte que la /z/ del clíctic no ofereix problemes de sil·labificació amb el verb (veg. § 3.4.) –tret dels contextos de (21), que es resolen amb la caiguda de la s–, la [-i] final de [izi] i [lizi] ‘els’ –i variants– podríem explicar-la a través de dos processos analògics: o es tracta d'una analogia als casos reforçats del datiu singular [i ri] → /iz/ > [izi] i [li ri] → /liz/ > [lizi] o d'una analogia a les combinacions

binàries que representa la seqüència [izi] / [lizi],⁵³ de manera que *lis hi* → *lis* > [lizi].⁵⁴ No creiem, en canvi, que es tracti d'una mera inserció de la vocal paragògica -[i] que evita en alguerès determinades codex sil·làbiques finals (Bosch 1998: 139-140), perquè resultaria estrany en el cas d'una -s final i, a més, generaria formes com *[luzi] *los porta*, *[lazi] *les porta*.

3.2. Els clítics -*li* (datiu singular) i -*hi* (adverbial) es realitzen de la mateixa manera [i]/[j] o [i ri]/[i rj]⁵⁵ –casos de (86) i (88), respectivament–; amb infinitius paroxítons només s'admeten formes procliticitzades –casos de (87) i (89), respectivament:

- (86) Ell era provant a me provocar, però jo no (*li*) he pres candela
I com (*li*) coneix la veu, al pare, també que tengui poca dies!
Enguany a (e)scola a mon fill (*li*) ensenyen també informàtica
- (87) Só anat a (*li*) di(u)re que no venguessi avui, que no hi sem
Ah, qui gràcia, de (*li*) nàixer una criatura quasi a cinquant(a) anys!
Han fet tot de (a)magat sou/d'ell, sense (*li*) di(u)re arrés!
- (88) No *hi* pens mai, a les coses fees: pens sempre a les belles
Hi vol coratge, a fe(r) (e)l que ha fet ell!
No *hi* vagis, en allà, que aquell ambient no m'agrada
- (89) Això no *hi* té que ve(u)re arrés, amb la raó mia: tu has comprés all per ceba!

D'acord amb el que hem exposat a § 3.1., l'origen d'aquesta identificació fonètica deu partir de les formes procliticitzades al verb, probablement per la pressió exercida per *hi*: [i] 'hi' → [li] / [ri] 'li' > [i]; aquesta identificació es degué generalitzar també entre els casos d'enclisi. Posteriorment, les formes de datiu reforçat amb un /li/, [i ri] o [li ri], s'haurien aplicat analògicament també a *hi*.

3.3. La inclusió de l'alguerès en una descripció interdialectal com la que proposen Lloret & Viaplana (1996) resulta problemàtica, com ja hem vist pel que fa als processos d'encliticització. Per a les formes proclítiques, també. Així, per exemple, contràriament a la constatació segons la qual els casos de Pr # V- (Lloret & Viaplana: 274) mantenen una regularitat absoluta entre les diverses varietats orientals estudiades (barceloní, tarragoní, mallorquí i empordanès), podem observar com l'alguerès desfà aquesta cohesió:

(90)	Pr /m/ # V-	[ma] obri	[ma] umpli	vs. [m]' escolta	[m]' ampra
(91)	Pr /t/ # V-	[ta] obri	[ta] umpli	vs. [t]' escolta	[t]' ampra
(92)	Pr /s/ # V-	[sa] obri	[sa] umpli	vs. [s]' escolta	[s]' ampra

(53) Amb el valor d'acusatiu plural + datiu singular 'els hi' i 'les hi', datiu plural + acusatiu 'els el' 'els la', 'els els' i 'els les', comptant-hi també 'els ho', i datiu plural + *hi* adverbial 'els hi'. En canvi, *l'hi*, amb la mateixa realització que *li*, només equival a les combinacions 'l'hi' i 'la hi' (acusatiu sing. + datiu sing.), 'li ho' i 'li hi'.

(54) Al XVIII documentem *lis* 'els' sense -[i]: «dos marrons y una asporta ab dos embuts de forment que lis falta del narboni» (ASCA 864/37, ll. A, f. 13r [1728]); «que, passant-lis l'home a prop» i «i tenint-lis preparada / corona de gran valer» (Manunta 1988, I: 165; II: 86); en canvi, en una comèdia manuscrita del 1847 trobem «A forza de minestras / lis ranfurzem lus rugnons» enfront de «Lis y pusarem asprons / Per ferlus trabagliar» i «La ploma es aglistrira / Per lis i gligir la vida», en què trobem [lizi] per a 'els' (Anònim 1847: ff. 1r i 6r).

(55) Cf. la mateixa situació quan són formes encliticitzades a § 2.1.3. i 2.2.4.

(93)	Pr /n/ # V-	[na] obri	[na] umpli ⁵⁶	vs. [n]' escolta	[n]' ampra
(94)	Pr /l/ # V-	[l]' obri	[l]' umpli	vs. [l]' escolta	[l]' ampra
(95)	Pr /l+a/ # V-	[la] obri	[la] umpli	vs. [l]' escolta	[l]' ampra
(96)	Pr /l+i/ # V-	[j] obri	[j] umpli	vs. [j] escolta	[j] ampra ⁵⁷

Pel que fa als casos de (90) a (93), l'alguerès opta per les formes [m], [t], [s] i [n] exclusivament davant de [a] i de les [e] dels auxiliars *ésser* i *haver* (en alg., únicament *he*), si bé *ne* adopta indistintament [n] i [na] davant de les [i] del verb (*e*)*ixir*: [n]'ixi vs. [na]ixi 'n'ix'. Quant a /l+a/ (95), l'alguerès segueix la mateixa norma.

Els casos de (94) inclouen els resultats de Pr /o/ # V-, ja que en alg. no tenim *ho* sinó *lo* [lu] (o l [l]),⁵⁸ mentre que per a (96) ja hem vist que hi ha coincidència amb els casos de Pr /i/ # V- (veg. § 3.2.).

3.4. Un esquema simplificat d'ús dels clítics pronominals plurals:

formes verbals personals:

	#/muz/	#/vuz/	#/luz/	#/laz/
(97)	[muz] amaga	[vuz] amaga	[luz] amaga	[laz] amaga
(98)	[mus] compra	[vus] compra	[lus] compra	[las] compra

formes verbals no personals (infinitiu): veg. §§ 2.2.5.3. i 2.2.5.4. i n. 50.

4. PARTICULARITATS FONÈTIQUES D'ALGUNES COMBINACIONS DE CLÍTICS

4.1. Combinacions amb *ne*

4.1.1. Mentre *n'hi* és amb realització [ni] amb valor d'acusatiu indeterminat + *hi* adverbial 'n'hi' (99), trobem la realització [ni] o [ni ri] per a datiu singular + acusatiu indeterminat 'li'n', combinació tant procliticitzada (100) com encliticitzada (101) al verb. Les dues solucions s'adiuen a la doble realització del datiu singular [i] i [iri], d'on resulta *n(e) + [i] > [ni]* o *n(e) + [i ri] > [ni ri]*.⁵⁹ Una segona hipòtesi fóra suposar directament que la combinació [ni] pot adoptar també un reforçament pleonàstic de /li/, realitzat [ri] per fonosintaxi

- (99) *N'hi* podem posar un poc de més, de sal, a la carn
Ja *n'hi* ha, de gent tonta, al món!

(56) Cf., però, la forma [n] en combinacions binàries: *Ma xia* [sa n]'umpli també l'orinal; *(L)is hi he dit que* [sa n]'obrin tres; *I tu*, [ta n]'umplis un poc, de oli?; *Voleu que* [vu n]'umpli calqui tassa, de (a)queix vi?; *Aqueix home* [sa n]'ompliva a bidons, de (a)quella algua.

(57) Ocasionalment i en funció del parlant, fins i tot s'accentua la palatalització fins a [l'obri], [l'umpri], etc.

(58) Notem «*me*'[l] diuen *mos germans*» per a «*m*'ho diuen» (Bosch & Sanna 1996: 51). Vegeu-ne dos casos més a (107) i (108).

(59) Cf. [sa ni] i [sa ni ri] per a 'se li'n' (§ 4.3.2.).

- (100) *N'hi* deix un poc també a ella, de torró
N'hi he portat dos també a la padrina, de melons
- (101) Só porta(nt)-*n'hi* u també a ma sogra, de polpinyol
 Comprau-*n'hi* una també a ell, de botxa

La mateixa combinació [ni ri] correspon analògicament a les seqüències d'acusatiu determinat singular + datiu singular 'l'hi' (102) i 'la hi' (103),⁶⁰ amb *ne* redundat de procedència o origen, i a la combinació ternària d'acusatiu indeterminat + datiu singular + *hi* adverbial 'li n'hi' (104):

- (102) Ja *n(e) l'hi* [ni rj] haveu portat en casa, lo paltò, a babai?
 Só traie(nt)-*n(e)-l'hi* [ni ri] de mans, lo rasor, al minyó, que se pot fer calqui tall
- (103) *N(e) l(a) hi* [ni rj] has treta, de damunt, la malla assuerada, al minyó?
 Cambia(nt)-*n(e)-l(a)-hi* [ni ri] sés del llit, la flassada, a Miquel?
- (104) No *n(e) li hi* [ni rj] he posat, de sal, a la minestra, al babu, avui m'és (e)ixida bamba!

4.1.2. Combinacions *ne'l*, *ne la*, *ne'ls* i *ne les*

Tot i que la realització habitual del clíctic *ne* en aquestes combinacions és [na] (105), l'auxiliar *he* tendeix a modificar el timbre de la vocal per [e] (106), fenomen avui molt freqüent,⁶¹ que fins i tot pot afectar un tercer pronom (107). De fet, aquest fenomen de metafoia també afecta els clíctics *me* i *te* sense la presència de *ne* (108).

Val a dir que amb determinats verbs (*acollir*, *entrar*, *gitar*, *portar*, *prendre*, *tirar* 'collir', *treure*, etc.), tal vegada per influència del sard, els clíctics d'acusatiu insereixen un *ne* adverbial amb valor implícit de procedència o origen, que pot semblar redundat o innecessari des d'una perspectiva normativa, tot i que a vegades aquestes combinacions *ne'l*, *ne la*, *ne'ls* i *ne les* adopten el valor de 'l'en', 'la'n', 'els en' i 'les en', respectivament, també usades enclícticament, només darrere gerundi i imperatiu. El 1734 documentem *ne lo han tret* dins el context «lo sou bou era enfangat y ne lo han tret [del fang]» (ASCA 864/60, II. A, f. 9r).

- (105) Ara *ne'l* [na l] traïem, de (a)queixa posento, lo quadro
Ne la [na ra] tirem, aqueixa poma, de l'a(r)bre?
 Porta-*ne-la* [na ra] en casa, aqueixa bossa
 Sem acollí(nt)-*ne-la* [na ra] tota un poc cada dia, la magrana del jardí
 Só fe(nt)-*ne'ls* [na l^dz] aixecar-los de pressa, del llit, als / a (l)os minyons
 Portau-*ne'ls* [na l^dz] en campanya, aqueixos gatolins

(60) Per a 'els hi' i 'les hi', amb realització [izi] o [lizi], veg. n. 53.

(61) Cf. la realització amb [e] pretònica del topònim local *Magdaleneta* [maðare'neta] i l'adj. *primerenc* -a [prime'reŋk] -[a] (Bosch 1999b: 155).

Ne les [na raz] entres tu, en casa, les cadí(r)es?
Gita-ne-les [na raz] a la ronya, aqueixes forquetes matanges!

- (106) *Ne'ls* [ne l^dz] / [nal^dz] *he trets avui, aquellos poals*
Ne les he [ne re^z e] / [na re^z e] carrades en casa de sola, aquelles bosses
- (107) *Me ne'ls* [me ne l^dz] / [ma na l^dz] / [ma ne l^dz] *he carrats a la marina*
Te ne'ls [te ne l^dz] / [ta na l^dz] / [ta ne l^dz] *he fotits jo*
Me ne l'he [me ne ^lre] / [ma na ^lre] / [ma ne ^lre] *pres tot*
Te ne l'he [te ne ^lre] / [ta na ^lre] / [ta ne ^lre] *tret jo, lo poll de damunt*
Me ne les he [me ne re^z e] / [ma na re^z e] / [ma ne re^z e] *acollides totes,*
les pomes de (a)quell a(r)bre
- (108) *Me l'he* [me ^lr e] / [ma ^lre] *mereixut, això*
Me l'he [me ^lre] / [ma ^lre] *pres, lo vi*
Te l'he [te ^lre] / [ta ^lre] *escrita, la lletra*
Me les he [me re^z e] / [ma ra^z e] / [ma re^z e] *mirades bé, aquelles dones*

Aquests casos contrasten amb la realització habitual de la combinació *me'ls + he*, que tendeix a mantenir-se [ma l^dz e], tal vegada perquè és l'únic cas en què trobem un rím travat després de la sil·labificació.

Tanmateix, a diferència dels casos anteriors, la combinació del clíctic adverbial *ne* amb l'acusatiu plural *los* ofereix dues variants contextuals procliticitzades, amb algunes restriccions sil·làbiques:⁶² *ne'ls*, amb realització [na l^dz] o [ne l^dz], [na s] o [na z]; i *ne (l)os*, realitzat [na ws] o [na wz]. En el primer cas, es realitza [na l^dz] si segueix una vocal (109), tret de *he* [^le] d'*he*, que, com hem vist, tendeix a exigir la variant [ne l^dz] (106); però [na s] o [na z] davant d'obstruent sorda o sonora, respectivament (110). En el segon cas (111), cal suposar un canvi *ne los* [na rus]/[na ruz] > [na ws]/[na wz], per caiguda de [r] intervocàlica entre clíctic i clíctic, fenomen que trobem en altres contextos.⁶³ Darrere de gerundi i imperatiu, però, trobem únicament *ne'ls* [na l's] o [na l^dz] (105).

(62) Pais (1970: 109) apunta que davant de *l*, *ll*, *r* i *s* només trobem *ne los* (s'entén amb realització [na ws]), amb els exemples *ne los rasca* i *no (sic) los lligi*.

(63) Cf. *a + los*: *als* [al^dz] + V / [as] o [az] + C vs. *a (l)os* [a ws] o [a wz]; *de + los*: *dels* [del^dz] + V / [des] o [dez] + C vs. *de (l)os* [de ws] o [de wz]; *per + los*: *pels* [pel^dz] + V / [pes] o [pez] + C vs. *per (l)os* [pe ws] o [pe wz]; *amb* [ama] + *los*: *amb (l)os* [a mal^dz] + V / [a mas] o [a maz] + C vs. *amb (l)os* [a ma ws] o [a ma wz] (les dues alternatives s'usen actualment, tal vegada amb prevalença de les formes aglutinades). Cf. els exemples reportats a (64) i (65) i n. 39 i 50.

- (109) Enguany *ne'ls* [na l^dz] omplim tots, los bòtuls que tenim
 De ont *ne'ls* [na l^dz] has trets, aqueixos discos?
- (110) *Ne'ls* [na s] tenc de tirar-los, aqueixos pirastros de la planta
 No *ne'ls* [na s] podem carrar-los, amb la màquina, als / a (l)os companys tous
- (111) Enguany *ne (l)os* [na wz] omplim tots, los bòtuls que tenim
Ne (l)os [na ws] tenc de tirar-los, aqueixos pirastros de la planta
 De ont *ne (l)os* [na wz] has trets, aqueixos discos?
 No *ne (l)os* [na ws] podem carrar-los, amb la màquina, als / a (l)os companys tous

4.1.3. Finalment, trobem la construcció analògica [ni ri zi] o [ni zi] amb valor d'acusatiu indeterminat *ne* + datiu plural *lis hi* per a 'els en' (112), alternança que es dóna únicament en enclisi, ja que la forma procliticitzada és sempre [ni zi] (veg. § 2.1.2.):

- (112) No *n(e) (l)is hi* [ni zi] donguis més, de dolços, als minyons
 Da(nt)-*ne-lis-hi* [nirizi]/[ni zi] séu, de agua fresca, a les criatures?
 Dieu-*ne-lis-hi* calqui altra, de poesia, als minyons

Tanmateix, analògicament, aquesta combinació [ni zi] pot confondre's amb [ni ri] de casos d'acusatiu indeterminat + datiu singular (§ 4.3.2.)

- (113) *N(e) (l)is hi* he portat dos també a la padrina, de melons
 No *n(e) (l)is hi* diguis, de coses fees, a ton pare
 Deixau-*n(e)-(l)is-hi* pocs també al petit, de bocins de torró

Sembla que l'ús de [ni ri] o [ni zi] en aquests casos obeeix a una qüestió pragmàtica: s'usa [ni ri] si hom vol remarcar el destinatari de l'acció, mentre que usarà [ni zi] si hom vol remarcar l'objecte (pl.).

L'alternança [ni ri zi] o [ni zi] pot adoptar també els valors d'acusatiu determinat + datiu plural (114) 'els el', 'els la', 'els les' i 'els les':

- (114) Ja t'he vis(t) qu(e) eres traie(nt)-*ne-lis-hi* de les mans, aquell joc, als minyons
N(e) (l)is hi traïem ja, l'escorja, an aqueixes (a)me(t)les?
 Umpli-*ne-lis-hi* de prunes, a tes cosines, aquelles dues cistelletes buides

4.2. Combinacions amb *se*

4.2.1. Tenint en compte l'homofonia entre el datiu sing. *li* i l'adverbial *hi* (§ 3.2.), coincideixen també fonèticament *se hi* 's'hi' i *se li* 'se li': en general, amb realització [sa j], sense elisió vocàlica, procliticitzats al verb (115); i [sa ri], en enclisi, només darrere de gerundi i imperatiu (116).

- (115) *Se hi* [sa j] està posant lo cuc, an aqueixes peces de fromatju!
Se (l)i [sa j] és feta tota vermella, la fatxa, després que ha menjat allò
- (116) Eren jugan(t)-*se-hi* [sa ri] també la mesada, a cartes
 Posi-*se-hi* [sa ri] rajoles clares, an aquella part de la cuina
 I bé, obrin(t)-*se-li* [sa ri] són, aquelles roses, o són encara tancades?
 Faci-*se-li* [sa rj] adobar la manilla, an aqueixa porta

Amb el datiu plural, en canvi, *se (l)is hi* és realitzat [sa jzi] (117), poc freqüent darrere gerundi i imperatiu (118):

- (117) Com los veu(e)n, a (l)os iaïos, los néts *se (l)is hi* tiren lego a damunt pe(r)
(e)ls abraçar-los!
- (118) Acostan(t)-*se-(l)is-hi* més a prop, an aquellos animals, ne'ls / ne (l)os
fanen fugir

4.2.2. Notem les combinacions de *se* + acusatiu determinat *se'l* [sa l], amb valor de 'se'l' i 's'ho', *se la* [sa ra] i *se les* [sa ras] (117), també encliticitzades al gerundi i l'imperatiu (118):

- (119) Ha dit que no *se'l* deixa, aquell moble, en casa
No *se'l* mereix que (e)l tra(c)tin així mal!
Cada nit *se la* entren al garatge, la màquina
Se les està posant aqueixes botes, o (l)is hi arremun?
- (120) Escrivin(t)-*se'l* és, l'endiriç?
Tot això, estutgi-*se'l* a un lloc ben amagat
Posi-*se-la* en butxaca, la moneda
Posan(t)-*se-les* és aqueixes botes, o (l)is hi arremun?

Anàlogament al casos de (109) a (111) de *ne'ls/ne (l)os* (§ 4.1.2.), per a 'se'ls' hi ha dues solucions: *se'ls* [sa l's]/[sa l'dz] (121) o *se (l)os* [sa ws]/[sa wz] (122), si bé l'única forma encliticitzada, només darrere de gerundi i imperatiu, és *se'ls* (123):

- (121) I ta mare, ja *se'ls* [sa l'dz] ha venuts, aquellos dos dabaixutxos que teniva
al carrer del Carment?
- (122) I ta mare, ja *se (l)os* [sa wz] ha venuts, aquellos dos dabaixutxos que teniva
al carrer del Carment?
- (123) Aqueixos eixugamans grans, són empran(t)-*se'ls* [sa l'dz] ellos
Porti-*se'ls* [sa l's], dos de (a)queixos pardalets que havem caçat

4.3. Combinacions amb *se* + *ne*

4.3.1. *se'n* [sa n] – amb *ne* redundat o no–, usat tant en proclisi com en enclisi (124), només darrere gerundi i imperatiu (125); amb infinitius, només admet la forma procliticitzada (126):

- (124) Això *se'n* té de tre(u)re, de (e)n aquí!
 Ell *se'n* desplaï assai, de (a)queixa situació
 Vosté *se'n* va o arresta encara en aquí?
 Qui *se'n* futi és ell, que no fa arrés to(t) lo dia!
 A l'Alguer *se n'* obrin tres o quatre cad(a) any, de botigues de roba
- (125) (E)ixin(t)-*se'n* és, que me hi pos jo amb la màquina?
 Recordi-*se'n* que té de tornar a venir la se(t)mana qui ve
- (126) Per *se n'* anar i me'n de(s)llibrar la casa, los afitàvols m'han volgut cinc milions!

4.3.2. Amb *hi* adverbial, amb valor de 'se n'hi', és pronunciat [sa ni]:

- (127) De gent així, no *se n'hi* troba més!
 De (a)quella nau, no *se n'hi* ha salvat manc(o) u, de passitgers

Són poc freqüents, però, les combinacions amb les formes de datiu *li*, amb realització [sa ni] o, a vegades, [sa ni ri] (128),⁶⁴ i *lis hi*, amb la solució [sa ni zi] (129):

- (128) *Se n'hi* han arrobat la bicicleta del carrer, a mon fill (los lladres)
 An aquesta poma, *se n'hi* talla la part negra i (e)l resto se menja
- (129) *Se'n (l)is hi* han pres to(ts) los conills de les gàbies de (e)n campanya, a mos cunyats (los que són venguts de nit)
 (E)ixin(t)-*se'n-(l)is-hi* los afitàvols de (e)n casa, a mes cosines, ja *se'n* poden entrar elles a habitar

4.3.3. Amb acusatiu trobem *se ne'l* [sa na l] (130), *se ne la* [sa na ra] –amb la forma elidida [l] únicament davant de [a]– (131) i *se ne les* [sa na ras] (132), també en enclisi, només darrere gerundi i imperatiu

- (130) *Se ne'l* tira tot, lo bolet que troba en aquella campanya
 Lo martell *se ne l'* ha pres mon gendre i encara és a me'l torna(r)-lo
 Aculli-*se-ne'l*, calqui préssec de (a)quell a(r)bre, que és ja cuit
- (131) Portan(t)-*se-ne-la* són, a Maria, a l'hospital?
 Que *se ne la* entra, la roba menuda de (e)stesa?
 Tregui-*se-ne-la* de damunt, aqueixa malla, que és foradada
 La màquina *se ne l'* havia presa ton germà, aqueixa maití

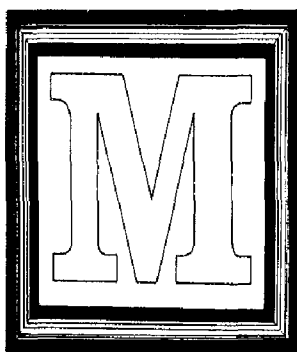
(64) Veg. § 4.1.1. i 2.1.2.

- (132) Ella *se ne les* cambia cada dia, les calces, de damunt
 Enguany Asbert és fen(t)-*se-ne-les* totes a l'Alguer, les festes
 I copigui-*se-ne-les* totes, les rece(p)tes per cuina(r) (e)l peix de (a)queix
 jornal

Analògament als casos de 4.2.2. i 4.1.2., notem *se ne 'ls* [sa na l's]/[sa na l^dz] o [sa na s]/[sa na z] (133) i *se ne (l)os* [sa na ws]/[sa na wz] (134); en enclisi, darrere gerundi i imperatiu, només podem trobar la primera forma:

- (133) La gata, si (e)ls caça en terra, ja *se ne 'ls* [sa na z] menja, los pardals
 Aculli-*se-ne 'ls* [sa na l's], aquellos clavells, així se fa un bell vas pe(r) (e)n
 casa
 Mira qui curiosa aquella gata, carran(t)-*se-ne 'ls* [sa na l^dz] a u a u al lloc
 segur, als gatolins

- (134) La gata, si (e)l caça en terra, ja *se ne (l)os* [sa na wz] menja, los pardals

5. CONCLUSIÓ

Hem vist, doncs, que en els processos de cliticització de l'alguerès cal tenir en compte tot un seguit de restriccions sil·làbiques i regles fonològiques que tendeixen a evitar codes entre clíctic i verb i entre clíctic i clíctic. Concretament, no admet codes de cap mena en els casos d'encliticització, que resol amb regles d'assimilació i simplificació, amb inserció d'una [a] epentètica entre verb i clíctic o modificant la flexió en els casos d'algunes segones persones de l'imperatiu (§§ 2.1. i 2.2.). Aquesta restricció sil·làbica provoca molts casos d'homofonies en seqüències de formes encliticitzades al verb (§ 2.3.), tant a formes personals (imperatiu) com no personals (gerundi i infinitiu), homofonies que foren insostenibles en les altres varietats de la llengua catalana, perquè no només afecten el pronom encliticitzat sinó també la flexió verbal, concretament la marca de mode en formes verbals no personals i la marca de nombre/persona en les personals. Les úniques excepcions amb manteniment de coda simple travada per l'obertura del clíctic són els casos de *compra[w]#[mus]* i *compra[w]#[ras]*, que contrasten, però, amb *compra(w)#[vus]*, amb eliminació de coda, i amb *compra[w]#[l's]*, amb coda sobretravada (§ 2.4.).

Amb infinitius rizotònics en *-re* i *-er* hi ha, a més, una resistència a l'encliticització, que podria obeir a qüestions accentuals, que explicarien també el canvi de conjugació en *-ir* com **córrer > correr* i *escriure > escribir*. Els altres infinitius, amb flexió tònica, tot i que admeten, amb alguna restricció, tant formes procliticitzades com encliticitzades, sovint tendeixen a incorporar estructures pronominals pleonàstiques mitjançant formes encliticitzades al verb que reforcen els pronoms procliticitzats (§ 2.2.).

Poques restriccions presenten els processos de procliticització, tret de la tendència dels verbs començats per vocal a no admetre l'obertura consonàntica del clíctic –si no és que hi ha un segon clíctic que els precedeix–, la qual cosa obliga a la inserció d'una [a] epentètica a la dreta del pronom (§ 3.3.). Ens referim a [ma], [ta], [sa], [na] i [la]. En són excepció, com hem vist, les formes verbals que comencen per [a], a més de la [e] de *he*. En canvi, s'admeten sempre les obertures amb [l] masc. i neutre i [j], corresponent tant a *li* com a *hi*, que però també són realitzables [i rj], amb obertura bibrancal. Tanmateix, la resistència a sil·labificar codes també afecta seqüències de clíctic i clíctic, especialment en combinacions amb *mos* i *vos*, que perden la /z/. Les múltiples combinacions amb /lz/ o /luz/ admeten codes amb un i dos elements (§§ 4.1.2., 4.2.2. i 4.3.3.).

Per altra banda, hem intentat comprovar si les regles fonològiques i les restriccions sil·làbiques que operen en els processos de cliticització també operen a interior de mot (fonotàctica). En qualsevol cas, els resultats, encara pendents d'una anàlisi més aprofundida i detallada, van més enllà de l'afirmació segons la qual «l'actitud restrictiva del sistema [patró sil·làbic] alguerès l'obliga a modificar els mots catalans que exigeixen més d'una posició a la coda» (Serra 1998: 520): en els processos de cliticització, especialment amb formes encliticitzades, l'alguerès tendeix a eliminar la coda sil·làbica.

La llum sobre el patró sil·làbic de l'alguerès en els processos de cliticització pot oferir el desllorigador de les solucions analògiques en les quals intervenen els pronoms de datiu de 3a persona *li* i *lis hi*. En qualsevol cas, hem volgut presentar la casuística de la variació de formes [i] vs. [i ri], [li] o [ri] vs. [li ri] per a 'li' i [lizi] o [rizi] vs. [zi] per a 'els' i combinacions binàries amb el datiu plural, al costat de les quals hem també descrit les alternances de les combinacions pronominals [ni] vs. [ni ri] 'li'n', [nirizi] vs. [nizi] 'els en', etc., alternances que podrien obeir a restriccions accentuals (§§ 2.1.3. i 2.1.4.).

Proclíticament, no podem trobar [ni rizi] *n(e) (l)is hi* 'els en' sinó [ni zi] (§ 4.1.3.), probablement també per restriccions accentuals, perquè l'accent de la seqüència clítics + verb es troba massa desplaçat a la dreta; anàlogament, hem vist que davant l'alternativa entre [sa ni] i [sa ni ri] *se n'hi* 'se li'n', hi havia casos en què només s'admetia la primera (§ 4.3.2.). Si, a més, confrontem les combinacions ternàries amb *se* i *ne*, com ara *se ne (l)os* [sa na ws] (§ 4.3.), sembla que l'alguerès prefereix combinacions proclítiques de dues síl·labes enfront de les de tres.

Una atenció especial hem dedicat a l'origen analògic de la [-i] del clíctic datiu plural *lis hi* [izi] o [lizi] (§ 3.1.) i a la identificació de la realització fonètica de *li* i *hi*, també en combinacions binàries del tipus *n'hi* [ni] o [ni ri] 'li'n' (§ 3.2.).

En definitiva, hem volgut presentar un camp d'estudi encara verge, mancat d'una descripció sincrònica detallada, i reflectir l'estat actual d'aquesta varietat dialectal pel que fa als processos de cliticització i les seves connexions foneticofonològiques. Per raons metodològiques i d'espai, no ens hem pogut ocupar de l'estudi dels valors

(65) Presentem tres etnotextos, d'acord amb la terminologia emprada per Veny & Pons (1998), en versió normalitzada i en transcripció fonètica, amb els mateixos criteris adoptats per Veny & Pons (1998: 17-18).

(66) *fer aquesta* (vegeu-ne la transcripció fonètica): en aquest context [-e] + [a]- també hi ha la variant amb elisió vocàlica [fe'kesta] (Bosch 1998: 141).

(67) *lego lego*: forma iterativa per a 'tot seguit'.

(68) *DCA* (169a) només recull *camisó*, per a significar «camisa llonga i llarga». Caldria pensar en un canvi *camisola* > *camijola*, amb [ʒ] -so molt poc rendible en alg. modern-, com ha passat amb *brasa* i *braser* > *braja* i *brager* (cf. Kuen 1932: 149), tal vegada per pressió de les corresponents solucions sassereses *brasia* i *braseri* (VDS: 49b i 54a) i *camisgiara* (VIS: 68a, s.v. *camiciola*), també amb [ʒ].

(69) *A cent anys!* (vegeu-ne la transcripció fonètica): la reducció vocàlica de la vocal de *cent* en [a] és conseqüència d'una lexicalització del sintagma; tanmateix, també hi ha la realització no lexicalitzada [a sen't an's].

(70) *porreta*: 'propina'; *DCA* (852a) dona *porreta* per a «quantitat de moneda (o d'altres coses de valor) donada per obtenir un favor», accepció que no recullen *DECLC* ni *DCVB*. Cf. el sard *porrata* o *prorata* 'quota, termini' o sass. *purata* 'id.', que *DES* (II: 339a, s.v. *ràia*) i *DECLC* (VI: 716a, s.v. *porrat*) recullen com a catalanisme, a partir de *porrata* 'prorata'. En qualsevol cas, notem el canvi *porrata* > *porreta* de l'alg. mod., amb [e], probablement sense pressió del sufix dim. -*eta*, per tal com aquest és amb [e].

(71) De l'it. *corpetto* 'armilla' (tot i ser un italianisme, notem la realització amb canvi de *r* travada a [l]).

(72) *menut*: 'moneda petita'.

(73) *Informador*: Àngel Scala Salis (l'Alguer, 30-I-1911), tractorista, de pare i mare algueresos.

sintactosemàntics de les combinacions pronominals, empresa que mereix una atenció especial i un contrast amb les solucions dels parlars sards, especialment pel que fa a l'ús de *ne*. En qualsevol cas, tant de bo que les nostres pinzellades afavoreixin la proliferació d'estudis a l'entorn de l'alguerès, probablement la varietat dialectal més paradigmàtica de la llengua catalana.

ANDREU BOSCH I RODOREDA
Universitat de Barcelona

LUCA SCALA
CRP Maria Montessori, Università di Sassari

5. APÈNDIX : Etnotextos⁶⁵

TEXT 1: Lo pare o la mare que tenia de batiar lo fill o la filla demanava a la persona «Si me vols posar el baptisme a mon fill?» o «Si me poses la mà a mon fill per fer-lo cristià?» o «A me vols fer aquesta⁶⁶ caritat: si me fas cristià a mon fill?». I no se podiva negar de posar la mà, i se feva de tot per fer de padrí.

Després del batiar (ahora se feva parint i lego lego⁶⁷ batiant, per ne treure les temptacions), quan la criatura era sola al bressol o al llit, se li posava un tros de pa o un pa enter a costat -per cosa el pa és do de Déu-, per n'allargar les temptacions.

La criatura se portava a la iglésia amb la camijola⁶⁸ llonga blanca i la cúfia al cap. Després que la criatura era batiada, s'acostava lo monasillo dient «A cent anys!»,⁶⁹ que volia diure que ell volia la porreta;⁷⁰ i allora lo pare i lo padrí se posaven la mà a la butxaca del corpeto⁷¹ i li daven calqui menut.⁷²

Després de la cerimònia, lego compares i comares se dieven de vós, també que fossin germans i germanes o se coneixessin bé de primer; i quan s'entopaven, lo compare mascle se tocava el boneto o el sombrero -per cosa al cap hi és lo baptisme- i se saludaven assai afectuosament.

[lu para o la ,mara ke tania ðe bati, a lu 'fil l o la 'fi'la | dama, nava a ra pal'sona | si ma vòl's pu, za l ba' tizma a mun' 'fil ll o: | si ma ,pozaz la ma: mun' 'fil l pe ,felu kris'tja ll o: | ma ,vòl's fe akesta kari'tat | si ma fas kris'tja: mun' 'fil l i no sa pu, riva na'ya | de pu, za ra 'ma l i se feva ðe ,tor' pe fe ðe pa'ri ll das, prez ðel ba'tia ll a'l'ora | sa ,feva pa'rint l i leyu ,leyu ba'tiant l pe na ,trera las ta'nta 'sjon's ll kwant' l la kria, tura era ,sora l brasol o a' 'l'it l sa j pu, zava wñ troz ðe 'pa l o wm ,pa: nter a kus'tat ll pe ,koza l 'pa l ez ,ðo ðe 'ðew ll pe n a'lat ,ga las ta'nta 'sjon's ll la kria' tura l sa pu, tava a ri' 'rezja | a ma ra kami, zora llonga 'bra' nka l i ra ,kufja: t' 'kap ll das, prez ke ra kria' tura l ,era ba'tiara l s akus, tava lu muna' zi' lu l di'ent ll a san' t an's ll ke vu, riva 'ðira l ke ,el vu, riva la pu' reta ll ja ,l'ora lu para j lu pa'ri l sa pu, zava na ma: ra bu, t'faka ðe' kul' petu l i i ,davañ ka'fki ma'nut ll das, prez ðe ra siri' monja l 'leyu l kum, para z i ku' maras l sa di, evan de 'vos l tambe ke ,fosijn d'zalman's i d'zal' manas l o sa kuna, sesim ,be ðe pri' me ll i kwant' s an' tu' pavan l lu kum, para 'maskra l sa tu, kava l bunetu o l sum' breru l pe ,koza: l k, ap j ez lu ba' tizma l i sa saru, ravan asaj afetuoza' ment ll]⁷³

TEXT 2: Quan jo era minyona l'Alguer era... hi havia una vida pobra, diem així. Hi eren calqui família noble, i aquelles viviven bé. Lego hi havia famílies que no eren nobles, no eren manco riques, ma viviven bé. En aquella casa no mancava arrés del necessari, del necessitats, com

era la casa nostra, *ad esempio*. Tenívem la⁷⁴ campanya, de *conseguenza* hi eren les gallines, hi eren los conills, hi eren los porquedós...

I lego lo babo era un caçador. Ma, diem així, ahora caçava lo babo, no per la passió de matar los animals, caçava per portar a la família calqui cosa endemés del que hi era. Los animals se trobaven! Lo babo eixiva a cavall... Tanta voltes portava també a mosaltros, tots los fills... Dieva: «Anem a caça!». Mosaltros, jo i ma germana anàvem a⁷⁵ cavall. Tenívem també un germà, tenívem de los bellos cutxos...⁷⁶ I anàvem a una tanca que ara és tot pastura, *hèctaros* i *hèctaros* de terror. Era tot bosc i mata de murta, de modeiu, de quessa... I en allí hi eren les perdius, les llebres, los columbatxos... *Insomma*, hi havia de tot. I era fàcil: era com anar a els prendre del galliner, diem així. Una volta que s'era a mig d'aqueix bosc, eixiven aqueixos animals meravillosos,⁷⁷ aqueixes perdius belles... Quan se posaven en terra caminaven ninant-se, pareixeven belles minyones, amb belles plomes totes colorades...⁷⁸

[kwaŋt' jə era mi'ɲona | l a t'ge l'era: | l j avia wna 'vira | l'prəba | diem a'fi | l j eraŋ kaŋki famirja 'nobra | j a, ke ɫuz vivivam 'be | l leɣu j avia fa'mirjas | ke | no eran 'nōbras | no, eram maŋku 'rikas | ma vivivam 'be | l an akeɫa, kaza no maŋkava: rez ðel netʃe's:ari | l del nasisi'tos | ko, m era la kaza 'nostra | að e'zempjo | l ta, niva na kam'paŋa | l de kon'se'gwentsa | j era naz ya'ɫinas | j era nus ku'nil's | j era nus puŋ'ke:ɫus | l i, leɣu lu, babu era wŋ kasa'ro | l ma | diem a'fi | l a, lɔra ca'sava | lu 'babu | l no pe: pe ra pa, sjo ðe ma, ta luz ani'mal's | l ka'sava | l pe: puŋ'ta | l a ra fa'mirja | kaŋki koza: ŋde'mes | l deŋ ke 'j era | l luz ani,mal's | sa tru'bavan | l lu, babu jʃiva: ka'val | l taŋta, vɔɫtas puŋ'tava tam, be a mu'zaɫtrus | l tot' lus 'fil's | l di'eva | l a'nem | l a 'kasa | l mu'zaɫtrus | l jə j maŋ dzaɫ'mana | l a, navan a ka'val | l ta, nivaŋ tambe wŋ dzaɫ'ma | l ta, nivaŋ de wz beɫus 'kutʃus | l j a'navan | l a wna, taŋka ke ara es tot' pas'tura | l, e:taruz j etaruz ðe ta're | l, era tot' bɔsk i: | l, mata ðe: muŋ'ta | l de mu'reju | l de kes:a | l j an a, ɫi j era nas paɫ'diws | l az, ɫebras | lus kolum'batʃos | l in'soma | l j a, via ðe 'tot | l i: era 'fasi | l l era kom ana: s'preŋda: | l deŋ gaɫi'ne | diem a'fi | l una, vɔɫta ke sa era a, mi:z ðe kez 'bɔsk | l i, sivan akeʃuz ani,mal's | meravi'ɫozus | a, keʃas paɫ'diws 'beɫas | l kwaŋt' sa pu, zavan aŋ 'tera | l kami, navan ninan'sa | l para, fəvam beɫaz mi'ɲonas | l ama beɫas, pɾomas totas kuru'raras | l]⁷⁹

TEXT 3: Si te... calqui u te demana de donar-li estícols per inserir, dóna totes les altres qualitats que hi són, *ma* no donguis aqueixa –m'ha dit–, no donguis, per cosa a l'Alguer no n'hi ha altra. (I teniva raó.)

Jo, porc *infame!*, com teniva de fer? (Però...) *Alhora* hi havia un cunyat meu treballant en aquí, hi havia, casat amb la germana, mi', casat amb la germana, que era la bonànima de Josep Saïu... (La bonànima de Josep Saïu) (Sí, sí...)... No sep si l'havagis coneixut... (Sí, *a voglia, a voglia*...). Va bé, que el fossis coneixut... I li he dit:

—Juse, tu me tens de fer un plaier –li he dit.

—Si és cosa de te fer...

Li he dit:

—Aqueix home vol a li posar-li aqueixos plantons de pera diumenge.

Aquell m'ha mirat, m'ha:

—Eh!, *ma*, o Pi', si vol a lis hi posar-lis-hi, lis hi posem...⁸⁰

No ha fet ninguna com se diu, l'obscuredu, no ha fet...

Lo diumenge al maití és vengut. Havem fet lo bocí de la cola,⁸¹ havem fet, n'hi havem fet el bocí de la cola. Sem muntats en aquí... I en dos viatges ne'ls havem davallats a dabaix, ne'ls havem davallats, que eren amb el pa de la terra, eren, no... I posat havem aqueixos deu plantons. D'aqueixos deu plantons, dos han portat dues peres: una u i una l'altre, per cosa eren plantons inserits ja. Eren... *Difatti*... Mosaltros aqueixa qualitat no la coneixévem, com a pera algueresa,

Enquestador: Luca Scala (l'Alguer, 15-X-1966), estudiant universitari.

Enquesta: 2-VI-1996, a casa de l'informador.

Transcriptor: Luca Scala (directament, sense gravació), amb la revisió posterior d'Andreu Bosch i Rodoreda.

(74) *Tenívem la* (vegeu-ne la transcripció fonètica), amb aplicació dels processos fonològics segons els quals {/m/, /n/} + /l/ > [n] (§ 2.1.1.). Vegeu-ne altres exemples a continuació.

(75) *anàvem a* (vegeu-ne la transcripció fonètica): sempre que *-em* correspon a una seqüència verbal àtona (pretèrits imperfects d'indicatiu i condicional, fins i tot *ésser i estar*), trobem la realització [-an].

(76) Es tracta d'un calc sintàctic de l'italià *avevamo dei bei cani*, amb el complement amb valor indeterminat.

(77) *animals meravillosos* (vegeu-ne la transcripció fonètica): en aquest cas, no es percep gairebé la diferència respecte de la variant sense epèntesi vocàlica [ani,mal'z me] (de fet, les dues realitzacions són habituals).

(78) N'hi ha una primera versió, només amb escriptura convencional, dins Bosch & Sanna (1996: 15 i 27-28). Del mateix informador, vegeu-ne un altre fragment comentat dins Bosch (1997: 46).

(79) *Informador*: Maria Spirito (l'Alguer, 16-II-1925), mestressa de casa, filla d'algueresos.

Enquestador: Andreu Bosch i Rodoreda

Enquesta: 2-II-1995, a casa de l'informador.

Transcriptor: Andreu Bosch i Rodoreda (de la gravació en casset), amb la revisió posterior de Luca Scala.

(80) Notem l'ús pleonàstic particular dels pronoms clítics, amb repetició davant i darrere del verb però amb realització diversa (vegeu-ne la transcripció fonètica). Veg. § 2.2.5.4.

(81) Notem el saïdisme *cora* ['kɔra] per a 'canal o rec per a fer escolar l'aigua' (cf. *DCA*: 256b), del log., amb la mateixa realitza-

diem així, no la coneixévem... Era una pera nova per mosaltros. I portat han aqueixes dues peres.

Jo, ja que he vist que han florit i havia ja triat, havia, un dia li he dit a ell, li he dit:

—Senyor *France*’, no sap una cosa?⁸²

[si ta l katki u ta ða,mana ðe ðu,nali as'tikul's l pe jn'se'ri l d,ona totaz laz altras kwali,tats ke j 'son l ma no ,ðongiz a'kefa l ma 'ðit l no ,ðongis l pe ,kɔza a r al,ge no n j a:ltra <1>ll 'jɔ l pɔtk inj'fame l ,koŋ taniva ðe 'fe ll a,lɔra j a'via l uŋ kupa't ,mew traba,kaŋt an aŋ'ki l j a'via l ka,zat ama la dʒal'mana l 'mi l ka,zat ama la dʒal'mana l k era la bɔ,nanima ðe dʒu,ze za'iu ll <2>ll <3>ll no ,sep si l avadzis kuna'fut ll <4>ll va 'be l ke l fosis kuna'fut ll j e 'ðit ll 'dʒuzɛ ll ,tu ma ten'si ðe ,fe wm pra'je l j e 'ðit ll si es ,kɔza ðe ta 'fe ll j e ðit ll ake,ʃ oma vol a j pu,sali akefus praŋton'si ðe 'pera l du'meɲdʒa ll akel ma mi,rat' 'ma ll e: ll ma: l o 'pi ll si ,vɔl a jzi pu'zalizi l izi pu'zem ll no a ,fet' ninguna kon'sa'ðiw l l asku'redu l no a 'fet ll lu ðumeɲdʒa l maj'ti ez vaŋ'gut ll avemj ,fet' lu busi ðe ra 'kɔra l avemj 'fet ll n j avemj fet' l busi ðe ra 'kɔra ll se muŋtats an aŋ'ki ll eŋ doz vi,adzaz na l dʒ aveŋ dava,ʎats a ða,vaz na l dʒ aveŋ dava,ʎats l ,k eran ama l pa ðe ra 'tera l 'eran l 'no ll i pu,zat avem akefuz ðew praŋ'ton's ll de ,kefuz ðew praŋ'ton's l 'dos l am pu,ʎat' duas 'peras ll una 'u l j una 'l altru l pe ,kɔza eram praŋton's ansi'rits l 'dʒa ll 'eran l di'fati l mu'zaʎtrus l a,kefa kwali'tat l no ra kuna'ʃevan l ,kom a pera: tga'reza l diem a'fi l 'no l no ra kuna'ʃevan ll ,era wna pera 'nova l pe mu'zaʎtrus ll i pu,ʎat' an l a,kefaz duas 'peras ll 'jɔ l dʒa ke ,vist' ke aŋ fru'rit l j avia ,dʒa tri'at l a'via l uŋ ,dia j e ðit a 'el l j e ðit ll sapo fraŋ'te l no ,sap una 'kɔza llj⁸³

ció, al seu torn manllevat de l'italià *gora* (DES, I: 378a).

(82) N'hi ha una primera versió, només en escriptura convencional, dins Bosch & Sanna (1996: 65-66). Del mateix informador, vegeu-ne un altre fragment comentat dins Bosch (1997: 45-46).

(83) <1> muller de l'enquestat: [i taniva ra'o]. <2> muller de l'enquestat: [la bɔ,nanima ðe dʒu,ze za'iu]. <3> conegut de l'enquestat i l'enquestador: ['si l 'si]. <4> conegut de l'enquestat i de l'enquestador: ['si l a 'vɔʎa l a 'vɔʎa].

Informador: Giuseppe Sanna, *xu Pino Xato* (l'Alguer, 2/2/1996), *campanyol*, empeltador i vinyater, casat amb Giovanna Cossu, també algueresa.

Enquestador: Andreu Bosch i Rodoreda.

Enquesta: 20-III- 1995.

Transcriptor: Andreu Bosch i Rodoreda (de la gravació en cassette), amb la revisió posterior de Luca Sacala.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANÒNIM (1847) veg. SCALA & ARMANGUÉ (1998).
- ARMANGUÉ, Joan & Andreu BOSCH (1994) «La fonologia algueresa de Joan De Giorgio Vitelli», *Revista de l'Alguer*, 5, pp. 139-169. [N'hi ha una versió traduïda al català i revisada: Andreu BOSCH i RODOREDÀ & Joan ARMANGUÉ i HERRERO, «Una traducció en català de la *Grammatica algherese. Fonologia* de Joan De Giorgio Vitelli», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 71, pp. 501-531.]
- ARMANGUÉ, Joan & Francesc MANUNTA (1993) *Doctrina cristiana. I catechismi catalani dei vescovi Radicati e Arduino. Catechesi e predicazione in Alghero dal XVIII al XX secolo*, l'Alguer.
- BONET, Eulàlia & Maria-Rosa LLORET (1998) *Fonologia catalana*, Barcelona.
- BOSCH i RODOREDÀ, Andreu (1997) «L'alguerès i les seves relacions amb el sard», *Serra d'Or*, 451-452, pp. 45-46.
- (1998) «Aproximació a l'alguerès col·loquial», *Revista de l'Alguer*, 9, l'Alguer, pp. 137-163.
- (1999a) «Una primera aproximació a la llengua del *Sermó del Dessendiment de Giesuchrist de la Creu*», dins Joan Armangué (ed.), *La Setmana Santa a l'Alguer. Festa, drama i cançó*, Barcelona, pp. 49-69.

- (1999b) *Els noms de la fruita a l'Alguer. Els registres d'estimes de fruita de la «Barracelleria» (1783-1829)*, Barcelona.
- BOSCH, Andreu & M. A. Susanna SANNA (1996) *Històries de l'Alguer, entre la marina i la campanya*, Barcelona.
- CORBERA, Jaume (1997) «Introducció essencial al parlar de l'Alguer», dins J. Corbera, F. X. Domènech i J. Mayoral, *L'Alguer: imatge i paraula*, Palma.
- DCA: Josep SANNA, *Diccionari català de l'Alguer*, l'Alguer/Barcelona, 1988.
- DCVB: Antoni M. ALCOVER i Francesc de B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vols., Palma, 1930-1962.
- DECLC: Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vols., Barcelona, 1980-1991.
- DES: Max Leopold WAGNER, *Dizionario etimologico sardo*, 3 vols, Heidelberg, 1960. [Se cita la 2a reimpressió: Cagliari, 1989.]
- GUARNERIO, Pier Enea (1886) «Il dialetto catalano d'Alghero», *Archivio Glottologico Italiano*, IX, pp. 261-364.
- KUEN, Heinrich (1932) «El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana», dins *Anuari de l'Oficina Romànica de Llengua i Literatura*, V, pp. 121-177.
- LLORET, M. Rosa & Joaquim VIAPLANA (1996) «Els clítics pronominals singulars del català oriental: una aproximació interdialectal», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes/XXXII, Miscel·lània Germà Colón*, 5, Barcelona, pp. 273-309.
- MANUNTA, Francesc (1988-1991) *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*, 3 vols., l'Alguer.
- PAIS, Joan (1970) *Gramàtica algueresa*, Barcelona.
- SCALA, Luca & Joan ARMANGUÉ, eds. (1998) *Escenes històriques del Sidadu. Comèdia algueresa inèdita del 1847*. [N'hi ha una edició sense ortografia normalitzada dins *Vilaweb Alguer*, transcripció de l'original manuscrit *Scenas Istoricas del Siddadu y qualchi altra nutiçia en aggiunta*, conservat a la Biblioteca Municipal de l'Alguer, d'on se cita.]
- SERRA, Pep (1998) «El patró sil·làbic del sard a la fonologia de l'alguerès», dins Paolo Maninchedda (ed.), *La Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo. Atti del VI congresso (III Internazionale) dell'Associazione Italiana di Studi Catalani (Cagliari 11-15 ottobre 1995)*, Cagliari, pp. 511-521.
- VDS: Giosue MUZZO, *Vocabolario del dialetto sassarese. Sassarese-italiano, italiano-sassarese*, 3a ed., Sassari, 1981.
- VENY, Joan & Lídia PONS (1998) *Atlas lingüístic del domini català. Etnotextos del català oriental*, Barcelona.
- VIS: Vito LANZA, *Vocabolario italiano-sassarese antico e moderno*, Sassari, 1989.